

Waeke van het Achterhookse en Liemerse book

Verantwoording jury d.d. 28 januari 2021

De jury bestond uit Gerwin Nijkamp (voorzitter), Resy Oonk en Frans van Gorkum (schriefmeister). De juryleden Erna Wondergem en Marc Weikamp trokken zich tussentijds om hen moverende redenen terug. De commissie besloot voor het beoordelingsjaar 2021 geen nieuwe juryleden toe te voegen.

De jury heeft gelet op het groot aantal te beoordelen titels (91) methodisch gewerkt. Zij heeft voor een systematiek gekozen, waarmee een snelle eerste beoordeling en een onderlinge vergelijking mogelijk werd. Zij heeft uiteraard het regionale karakter van het boek zwaar laten meewegen. Daarnaast hechtte zij de meeste waarde aan de criteria oorspronkelijkheid, originaliteit en meerwaarde. Hierbij overwoog zij het volgende. Heeft de auteur een geslaagde observatie afgegeven van onze streek, de mensen, die daar wonen, hun gewoonten, de zaken die zich afspelen.

Geeft de auteur een mooie, verfrissende, onthullende, herkenbare, waardevolle en unieke karakteristiek of is het een goede herhaling, is het meer van hetzelfde, is het een variatie op een bekend thema?

Voegt het werk iets toe aan de 'collectie Achterhoek en Liemers'?

Heeft de auteur het de lezer naar de zin kunnen maken door op een goede en goed gedoseerde manier de omstandigheden te beschrijven. Daaronder rekent de jury ook bronnenstudie inclusief de verwerking hiervan, een analyse en een conclusie.

De verschenen titels zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

- a. geschiedenis (58%)
- b. proza voor volwassenen (31%)
- c. proza voor kinderen (2%)
- d. landschap Achterhoek en Liemers (9%)

Hieruit blijkt, dat de categorie geschiedenis ruimschoots is vertegenwoordigd. Dat is ook terug te zien in de nominaties. Bij proza is de streektaal goed vertegenwoordigd. Met enige spijt stelt de jury vast, dat het kinderboek ondervertegenwoordigd is.

De jury is niet alleen verrast door de kwaliteit maar ook door de kwantiteit en de uitvoering van het aanbod. Bij het merendeel van de werken zijn kosten noch moeite gespaard om de inhoud op een goede manier te presenteren.

Genomineerd voor het BBAL 2021 zijn:

- Hoe noemen we de band
- De Laatste Heer
- Dagboek van Eimert Papenburg
- Vrouwen van het land
- Het Romeinse castellum in de Loowaard

De winnaar van het BBAL 2021 is *De Laatste Heer* van Astrid Schutte. Hierna volgen de beoordelingen.

Waeke van het Achterhookse en Liemerse boek

De Laatste Heer

hoe de bevoorrechte klasse in Nederland plaatsmaakte voor de gewone man.

Auteur: Astrid Schutte.

Uitgeverij: Ambo/Anthos, 2021.

Aard: Geschiedenis/literatuur

Genre: Historie en maatschappij (biografie historische, culturele, antropologische en economisch-maatschappelijke schets over het leven in een Achterhoeks dorp in de negentiende en twintigste eeuw)

Taal: Nederlands

De auteur beschrijft het leven van de verpachter en de pachter in een Achterhoeks dorp, dat grotendeels rooms-katholiek is. De auteur schetst de situatie in de negentiende eeuw van de upperclass ten opzichte van de lowerclass en de neergang en opgang van beide klassen.

De auteur kiest voor een persoonlijk verhaal van twee kenmerkende karakters: een upperclass persoon en een lowerclass persoon en plaatst hen binnen de context van de historische en maatschappelijke omstandigheden en ontwikkelingen in Nederland (macro) en in Baak (micro). Hier is sprake van een empirisch onderzoek met het raadplegen en analyseren van bronnen en het concluderen op basis daarvan. Voor dit verhaal gebruikt zij de (niet meest makkelijke) romanvorm. Dat zorgt ervoor dat het boek voor een grote lezersgroep geschikt is.

De auteur hanteert een spannende schrijfstijl. Het verhaal boeit van de eerste tot de laatste bladzijde. De opsomming van de noodzakelijke historische kanttekeningen en feiten doet daar geen afbreuk aan. De kanttekeningen en feiten geven haar vertel- en redeneertrant zelfs een bijzondere meerwaarde. Hier is sprake van een heerlijke wijldopigheid.

Het gebeurt niet zo vaak, dat in onze regio een boek wordt geschreven, dat zo sterk is gericht op het beschrijven van de alledaagse maatschappelijke ontwikkelingen in de regio, die tegelijkertijd landelijk zijn. De auteur is erin geslaagd een prachtige dwarsdoorsnede te geven van het leven van een boerendorp in de Achterhoek.

We wisten al lang dat de grootgrondbezitters in Achterhoek en Liemers hun kastelen en havezaten uit armoede moesten verkopen of anders moesten inrichten, maar hoe stond de gewone man, de pachtboer, de arbeider in dit proces?

De auteur schildert met een fijn penseel de tragiek, de verlangens, de worstelingen, de behoeften en de dromen van twee mensen. Dat doet zij op een objectieve en inlevende manier. Zij slaagt erin vanuit afstandelijkheid een boeiend portret te schetsen van Baak en enkele bijzondere inwoners, maar eigenlijk ook van de mensen in onze regio.

In het boek vertelt en legt zij uit hoe haar vader zich positioneerde als kassier en bankdirecteur ten opzichte van zijn dorpsgenoten: liefdevol, sociaal, eerlijk maar met een noodzakelijke distantie. Zo is ook dit boek geschreven.

Heikele privé-onderwerpen gaat ze niet uit de weg. Ze beschrijft zoals het was, zonder het te verzwaren of te benadrukken: stiefvader Alofs, het liefdespad van Werner Helmich, de eigenaardige kanten van haar vader, haar eigen ontluikende volwassenheid. Voor velen, die in dezelfde omstandigheden verkeerden, herkenbaar.

Kortom, een geweldig boek. Een terechte winnaar.

Er staat één fout in het boek. De auteur schrijft dat Groessen in de Betuwe ligt. Dat moet natuurlijk de Liemers zijn. Verder is de ondertitel wel wat te stellig. Verkooptechnisch gezien begrijpelijk. Uit haar verantwoording blijkt, dat zij er zelf ook mee worstelde. De uitgever bood uitkomst. Dat mag.

Waeke van het Achterhookse en Liemerse boek

Hoe noemen we de band

Auteur: Roel Venderbosch, illustrator en striptekenaar

Uitgave: 2021 Harmonie

Aard: Stripboek

Genre: Coming of age graphic novel

Taal: Nederlands/Nedersaksisch

Het stripboek van 96 pagina's beschrijft de eerste stappen die Venderbosch als tiener zette in de wereld van de muziek. En van de eerste twee van maar liefst 26 muziekbands waarin hij heeft gezeten.

Hij beschrijft dat op een vermakelijke maar ook eerlijke manier. De kijker ziet de voorzichtige, onbeholpen, nieuwsgierige en soms verdrietige stap naar het volwassen leven door de ogen van een puber, die maar één passie heeft: muziek.

De waarachtigheid is prachtig in beeld gebracht. Niet alleen als het gaat om de hoofdpersoon zelf, maar ook om zijn directe leefomgeving, een dorp in de Achterhoek. Als het ware ziet de lezer onze volksaard, onze persoonlijke geschiedenis, onze maatschappij in het klein aan zich voorbij trekken. Dat gebeurt zonder opsmuk en zonder veel omhaal. In tekst als in beeld. Het is een puur kijk- en leesboek geworden van iemand die van puber doorgroeit naar de volwassenheid.

Roel Venderbosch heeft met 'Hoe noemen we de band' een prachtig, origineel werk afgeleverd. Het zou verplichte kost moeten zijn voor pubers en hun ouders. Zo eerlijk en wijs is zijn observatie van de jeugd, die opgroeit als de twintigste eeuw ten einde loopt.

De vormgeving van het boek is top. Het hoort bij een puber uit die tijd. Het boek verdient genomineerd te worden voor het BBAL 2021.

Waeke van het Achterhookse en Liemerse boek

Het Dagboek Eimert Papenborg / 1826-1888

Auteur: Hans Piena

Uitgave: 2021 Achterhoek Uitgevers

Aard: Dagboek/Regionale geschiedenis

Genre: Geschiedenis

Taal: Nederlands/Nedersaksisch

Eimert Papenborg hield vanaf zijn vijftiende jaar (1843) een dagboek bij, waarin hij alles uit zijn leven vastlegde: visites, uitgaven, inkomsten, oogsten, het boerenleven, de Nedersaksische taal, zijn persoonlijke emoties, waaronder zijn hartstochtelijke liefde voor Engele Marie. Het is een prachtig verslag van het alledaagse leven van de gewone man in de negentiende eeuw geworden. Een oral history, nog net niet vastgelegd op een bandrecorder, maar wel via geheimtaal al voorzien van hedendaagse digitale wachtwoorden.

Het boek lag 130 jaar in de kluis en dankzij Hans Piena, conservator van het Openlucht Museum, kunnen geïnteresseerden nu kennis nemen van dit dagboek.

Wat het boek zo bijzonder maakt c.q. een meerwaarde geeft, is de zeer deskundige maatschappelijke context waarbinnen Piena het leven van Papenborg plaatst. Zo krijgt je geen dorre opsomming van feiten maar een levendig verslag van de tijd tussen 1843 en 1888 in de Achterhoek en meer specifiek van Zieuwent. Piena laat daarbij niet na de feiten en omstandigheden te verklaren. Hij laat ze spreken en plaatst ze met uitgebreide annotaties in een evenwichtig en ook leesbaar verband. Daar begint het boek mee. Het eindigt met een nauwkeurige transcriptie. “Een glashelder venster op het echte leven, het geheugen van de Achterhoek”, staat geschreven op de omslag. Daar is werkelijk geen woord verkeerd aan.

Acht jaar lang werkte Piena aan het boek en het is een prachtig, uniek werk geworden. Hierbij moet nadrukkelijk de vormgeving door Derk Jan Rouwenhorst worden vermeld. Wat ziet het boek er goed uit. In het nawoord wordt ook nadrukkelijk de samenwerking tussen Hans Piena, Joke van Houdt, de nazaten van Papenborg, Anton Stortelder, Lex Schaars en Leendert van Prooije vermeld, iedereen op zich deskundige op hun terrein.

Het predicaat Genomineerd voor het Beste Boek Achterhoek en Liemers 2021 is absoluut aan de orde.

Waeke van het Achterhookse en Liemerse boek

Vrouwen van het land. Epos van drie dagloonsters

Auteur: Theo Salemink

Uitgave: 2021 Fagus

Aard: Maatschappij/Regionale geschiedenis

Genre: Geschiedenis

Taal: Nederlands

Het lijkt wel of auteurs van boeken over Achterhoek en Liemers 2021 hebben uitgeroepen tot het jaar van de gewone man. Na Astrid Schutte en Hans Piena levert de historicus Theo Salemink nog net voor het scheiden van de boekenmarkt 2021 een prachtig werk af over de eenvoudige dagloonsters Elisabeth Beugel, Catharina Iltting en Johanna Scholten. Arm en analfabeet waren ze. Zij leefden in Gendringen, Megchelen en Varselder-Veldhunten, tegen de Oude IJssel aan, op de grens met wat toen nog Pruisen heette. Ze trouwden met mannen uit Anholt en werkten op de grote pachtboerderijen van Huis Bergh, met name De Schriek in Megchelen. Ze waren vroom katholiek. Veel van hun kinderen stierven jong.

Salemink beschrijft levendig en boeiend hun zware leven in de achttiende en negentiende eeuw. Het boek is een postuum eerbetoon aan deze vrouwen, die zoals vele huismoeders uit die tijd naamloos in de geschiedenis maar bijzonder belangrijk in de familie waren.

In de ondertitel van het boek noemt de auteur zijn studie over zijn drie voormoeders een epos. Hier staat epos voor een avondwake bij een verdwijnende wereld, een wereld van vrouwen uit een vergeten en bijna verdwenen cultuur, van vrouwen van het Hollandse, het Gelderse en meer specifiek het Liemerse platteland, vrouwen met brede heupen en knokige knuisten van het harde werken.

Terecht dat hij het woord epos gebruikt om eindelijk op levendige wijze de levens van drie sterke vrouwen te beschrijven en te bewaren voor het nageslacht. Deze drie vrouwen staan model voor vele voormoeders uit Achterhoek en Liemers die in eenvoudige en armoedige omstandigheden hun kroost moesten groot brengen, het land moesten bewerken en vee moesten houden, in een huishouden met een nederige woning van hooguit 15 vierkante meter en daarnaast ook nog eens werkezel moesten zijn voor de grote pedante boeren en het blasé gedrag van de volgevreten adel, vaak op afstand.

Salemink komt tot een beschrijving van de naamloze en onbeschreven dagloonsters via bijzondere bronnen. Daarmee tekent hij niet alleen de vrouwen, maar ook de maatschappelijke situatie van de Liemers vanaf het einde van de achttiende eeuw tot net in de twintigste eeuw. Hij schetst op precieze wijze de kommervolle omstandigheden van de arme plattelander, hun gelatenheid, maar ook de maatschappelijke gebeurtenissen die uiteindelijk leidden tot de bevrijding van het arme volk. Daarbij toont Salemink zich ook een literator. Zijn fijnpoëtische natuurbeschrijvingen, zijn pogingen de psychologie van de arme, hardwerkende vrouwen te beschrijven en te begrijpen, zijn onverholven schets van het feodale leven in de Liemers, zijn rake typering van de kerk en haar inwerking op de volgzame mens (de beschrijving van de rites rond het doodgeboren kind is bijzonder). Dat alles maakt Vrouwen van het land tot een standaardwerk over het armelijke leven in de Liemers gedurende twee eeuwen. Het werk ontstijgt het reguliere geschiedenisboek.

Een minpunt: de vormgeving. Waarom is gekozen voor zo'n slecht leesbaar lettertype, benadrukt door een onbegrijpelijke uitlijning en kleurgebruik bij de hoofdstukindeling? Dit geweldige boek had vele malen beter verdiend. Of heeft de auteur daarmee het minimalistische leven van 'zijn' vrouwen willen uitdrukken? Zo ja, dan vindt de jury zijn beschrijving meer dan voldoende.

De jury was van oordeel, dat dit werk zonder meer tot de categorie Genomineerd BBAL 2021 behoort.

Waeke van het Achterhoekse en Liemerse boek

Het Romeinse castellum in de Loowaard

Een hernieuwde materiaalstudie en interpretatie van baggervondsten uit Duiven-Loowaard.

Auteur: Wil Kuijpers.

Uitgeverij: eigen uitgave On Demand, Pumba 2021.

Aard: Onderzoek naar Romeinse bewoning in de Liemers

Genre: Archeologie

Taal: Nederlands

Meer dan dertig jaar duurde het archeologisch onderzoek, voordat Wil Kuijpers zijn visie op de bewoningsgeschiedenis van de Liemerse Loowaard in de Romeinse tijd in een kloek boekwerk durfde neer te leggen. Dat deed hij belangeloos voor eigen rekening en op eigen initiatief.

De auteur zocht hobbymatig aan de Rijnkade in Arnhem in de bergen grind, afkomstig uit de Duivense Loowaard, met een metaaldetector naar Romeinse overblijfselen. Zijn zoektocht leverde meer dan 600 metalen Romeinse voorwerpen op. Munten uit de Julisch/ Claudische periode, soldaten- en ogenfibulae, sieraden als haarspelden en vingerringen en militaria als speerpunten en zwaarden. Via zandzuigers vond hij nog eens honderden aardewerken.

Hij legde al deze vondsten vast in het PAN-register (Portable Antiquities of the Netherlands). De vondsten vormden de basis voor Kuijpers om de Romeinse bewoningsgeschiedenis van de Loowaard bij Duiven aan te tonen. Hij determineerde, dateerde, vergeleek en analyseerde zijn vondsten en stelde vervolgens per vondstcategorie een dateringsgrafiek op. Op basis daarvan concludeerde hij, dat de Romeinen in het tweede kwart van de eerste eeuw hoogstwaarschijnlijk een castellum hebben gesticht in de Loowaard en dat dit castellum zowel een militaire als een civiele functie had.

Kuijpers is een amateurarcheoloog, die evenwel op onweerlegbare wetenschappelijk archeologisch wijze onderzoek verricht. De auteur beschrijft ondanks de misschien flinke kost op een heldere, leesbare wijze het leven van de Romeinen op die bijzondere plek en illustreert dat op een uitstekende manier. Inhoud en vormgeving staan wat dat betreft op hetzelfde niveau. Het boek heeft namelijk een prachtige opmaak. Het bevat meer dan 700 full colour foto's.

Stijn Heeren, coördinator PAN Vrije Universiteit Amsterdam, noemt het boek in het voorwoord niet voor niets een verrassend modern en waardevol boek. Hij noemt de inhoud grondig en vindt de conclusies van de auteur waardevol. Naar zijn oordeel maakt de auteur met dit boek de (archeologische) geschiedschrijving van de regio Liemers op hoog niveau completer en actueler. Hij bevestigt daarmee als wetenschapper de meerwaarde van deze On Demand-uitgave (Pumba) voor de regio Liemers.

Zo'n waarachtige liefhebber als Kuijpers verdient gewoonweg een nominatie voor het Beste Boek Achterhoek en Liemers 2021.